

मिरची पिकावरील फुलकीडीचे एकात्मिक व्यवस्थापन

डॉ. प्रशांत उंबरकर, डॉ. उषा डोंगरवार

कृषि विज्ञान केंद्र, साकोली, भंडारा

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला

भंडारा जिल्ह्यामध्ये मिरची पिकाचे क्षेत्र वाढतांना दिसत आहे. मिरची पिकावर फुलकीडीच्या प्रादुर्भावामुळे उत्पन्नामध्ये घट येऊ शकते. मिरची पिकामध्ये रस शोषक किडीमध्ये महत्त्वाची कीड म्हणजे फुलकिडे. या किडीच्या आतापर्यंत 'थ्रीप्स टॅबॅसी' (*Thrips tabaci*) आणि 'स्कीरटोथ्रीप्स डॉरसॅलिस' (*Scirtothrips dorsalis*) या दोन प्रजाती मिरचीमध्ये आढळत असत. मात्र अलीकडे महाराष्ट्रातील अनेक जिल्ह्यामध्ये मिरचीवर नव्या प्रजातीचे फुलकिडे आढळत आहेत. याचे शास्त्रीय नाव 'थ्रीप्स पार्विस्पिनस' (*Thrips parvispinus*) असे आहे.

ओळख: फुलकीडीच्या थ्रीप्स पार्विस्पिनस या प्रजातीचे मूळ उगमस्थान इंडोनेशिया आहे. ही प्रजाती भारतामध्ये सन २०१५ मध्ये प्रथम पपई या पिकावर व त्यानंतर दक्षिण भारतातील फूल पिकांवर आढळली होती. फुलकीडी पिल्ले अवस्था फिक्कट रंगाची, पंखविरहित असतात.

किडीचा जीवनक्रम

- ✓ या किडीच्या जीवनक्रमात अंडी, पिल्ले, कोष आणि प्रौढ अशा अवस्था असतात.
- ✓ एक मादी पानांच्या आत सर्वसाधारणपणे १५० अंडी घालते. अंडी सुमारे ४-५ दिवसांत उबतात.
- ✓ त्यातून फुलकिड्याची पिल्ले बाहेर पडतात.
- ✓ पूर्ण वाढ झालेली पिल्ले जमिनीमध्ये कोषावस्थेत जातात. कोषावस्था २-३ दिवस राहते.
- ✓ प्रौढ सर्वसाधारणपणे ६ ते ९ दिवस जगतो.
- ✓ एकंदरीत या किडीचा आयुष्यक्रम पूर्ण होण्यास १५-१८ दिवस लागतात.

किडीच्या प्रादुर्भावाची लक्षणे व नुकसान

- ✓ फुलकीडे हे आकाराने लहान असून, पानाखाली आणि वर राहतात. ती डोळ्यांना सहज दिसू शकतात. फुलकीडे कळ्या, फुलांमध्ये दिसून येत असल्यामुळे तिला 'फ्लॉवर थ्रीप्स' किंवा रंगाने काळी असल्यामुळे 'ब्लॅक थ्रीप्स' या नावानेही संबोधले जाते.
- ✓ प्रौढांपेक्षा पिले जास्त नुकसान करतात.
- ✓ या किडीच्या प्रादुर्भावामुळे पानांच्या कडा वरील बाजूस वळतात. पानामध्ये खोलगट भाग तयार होतो.
- ✓ या किडीमुळे पाने वाळणे, पानांचा देठ लांबणे, फुले गळणे इ. लक्षणे पिकामध्ये दिसून येतात.

- ✓ मिरची फळावर ओरखडल्यामुळे डाग पडतात. फळांची प्रत खालावते.
- ✓ फूलकिडीमुळे मिरची पिकाचे सुमारे ३० ते ६० टक्क्यांपर्यंत नुकसान झाल्याचे आढळून आलेले आहे.

एकात्मिक कीड व्यवस्थापन

- ✓ मिरची पिकाच्या लागवडीपूर्वी चारही बाजूने मका पिकाची लागवड करावी.
- ✓ पिकांची फेरपालट करावी. एकाच जमिनीत त्याच पिकाची किंवा त्या वर्गातील पिकाची वारंवार लागवड करू नये. त्या जमिनीत किडींच्या अवस्था कायम राहून त्यांचा प्रादुर्भाव वाढू शकतो.
- ✓ चांगल्या व कीडविरहित मिरची रोपांची लागवड करावी.
- ✓ पीक लागवडीनंतर एकरी २५-३५ निळे चिकट सापळे वापरावेत.
- ✓ किडीचा प्रादुर्भाव आढळून येताच, प्रथम निंबोळी अर्क (५ टक्के) किंवा कडुनिंबयुक्त कीटकनाशक अॅझाडिरेक्टीन (१० हजार पीपीएम) २ मिलि प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे फवारणी करावी.
- ✓ जैविक पद्धतीने नियंत्रणासाठी, बिव्हेरिया बॅसियाना ५ ग्रॅम किंवा व्हार्टीसिलियम लेकॅनी ५ ग्रॅम अधिक स्टिकर एक मिलि प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे फवारणी करावी.

रासायनिक नियंत्रण (फवारणी प्रमाण : प्रति ५०० लिटर पाणी प्रति हेक्टरी)

- ✓ अॅसिटामिप्रिड (२०% एस.पी.) १०० ग्रॅम किंवा
- ✓ इमामेक्टीन बेन्झोएट (५% एस.जी.) २०० ग्रॅम किंवा
- ✓ फिप्रोनील (५% एस.सी.) ८०० मि.लि. किंवा
- ✓ थायोक्लोप्रीड (२१.७०% एस.सी.) ३०० मि.लि. रासायनिक कीटकनाशकांची फवारणी सर्व सुरक्षेची काळजी घेऊनच करावी.